

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
DE BONGARD
SIMPELVELD - BOCHOLTZ

JAARGANG 14

NUMMER 4

DECEMBER 2002

COLOFON

Medewerkers:

M.G.H. Vliex-Hensgens
M.J. Horbach
J.P. Janssen
P.H.J. Janssen
F. van der Smissen
W.A.A.F. Strolenberg

Eindredactie en vormgeving:

P.H.J. Janssen

Correspondentie-adres:

Mevr. M. Vliex-Hensgens
Stationstraat 3d
6369 VG Simpelveld
Tel.: 045 - 544 10 74

ISSN 1383 - 9896

INHOUD

Inhoudsopgave.	55
Kroniek en genealogie van het geslacht Rhoen. (4)	56
Een oud kasboek	62
Wat mingt uur?	67
Weetjes over groenten. ("G(J)emus")	68
Activiteitenprogramma	74
Inhoud jaargang 14	75

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van "De BONGARD"

.Kosten lidmaatschap € 12,50 per jaar.

Aanmeldingen: Secretariaat "De BONGARD",

Wilhelminastraat 29, 6351 GN Bocholtz. Tel.: 045 - 544 11 17.

KRONIEK EN GENEALOGIE VAN HET GESLACHT RHOEN

DEEL 4

door H. van Wersch.

Voordat wij met ons verhaal over het geslacht Rhoen verder gaan moeten we onze verontschuldigen aanbieden voor de onjuistheden en missers in het derde deel van deze familiegeschiedenis. (DE BONGARD, jg.15 nr. 3 pag. 39-44).

Als we vooraf - wat door tijdnood echter niet mogelijk was - een drukproef hadden gekregen zouden we als "oud-schoolmeester" de kans hebben gehad deze te corrigeren. Jammer dus. Verder zijn we door een opmerkelijke lezer attent gemaakt op enkele onjuistheden in ons verhaal.

Zo woonde burgemeester Gabriël Jozef Deutz niet op "Sjootse Hof" maar was hij pachter van de hof Overhuizen. Van dhr. Herbergs ontving ik het bidprentje van dhr. Deutz (burgemeester van 1858-1866) dat hierbij geplaatst is. Guus bedankt!

Wat ik echter veel vervelender vond was dat een tekstkader uit het verhaal weggevalen was.

In het derde deel van de geschiedenis Rhoen hebt u de wonderlijke levensloop van Maximiliaan Rhoen kunnen volgen. Deze was immers zo vermogend dat talloze grote herenboeren uit de omgeving die op een gegeven moment in geldnood zaten bij hem aanklopten voor een lening. In die tijd was er nog geen Boerenleenbank of een andere instantie waar dat mogelijk was.

Bij mijn verhaal had ik een lijst met de namen van een groot aantal schuldenaars gevoegd. Door een of andere oorzaak is deze in de vorige aflevering niet geplaatst.

In het kader op de volgende pagina vindt u dus een overzicht van de meeste schuldenaars van Maximiliaan Rhoen met de woonplaats en de grootte van het geleende kapitaal.

Na het overlijden van M. Rhoen in 1868 kwamen al deze kapitalen aan de kinderen van zijn zuster Hubertina Horsmans-Rhoen in Klimmen. Zoals we reeds eerder schreven was een van de kinderen daarvan uitgesloten.

Als we deze lijst met namen - die niet helemaal volledig is - goed bekijken zien we dat de woonplaatsen van de schuldenaren

over half Zuid-Limburg verspreid liggen en dar M. Rhoen een bekende geldschieter was.

Over het algemeen zijn het voor die tijd tamelijk grote bedragen. In 1860 was het inkomen van o.a. burgemeester Brand in Simpelveld ongeveer 150 gulden. Het Hoofd der School, de heer Smeets, verdiende toen 200 gulden. De veldwachter, die met zijn werk een dagtaak had, kreeg 100 gulden per jaar.

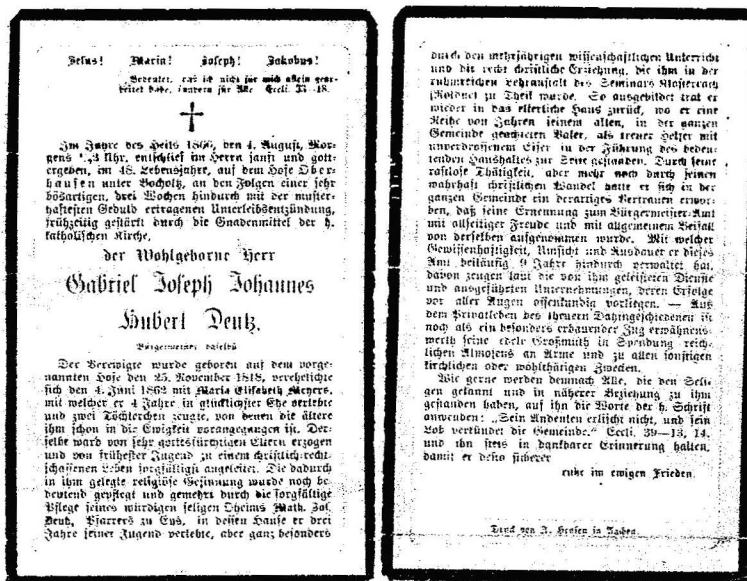
In 1880, dus twintig jaar later, waren deze salarissen al wat hoger. Louis van Wersch die tevens gemeentesecretaris was verdiende ongeveer 400 gulden. Het Hoofd der School, de heer Absil, genoot toen het ruime salaris van 500 gulden.

Al deze bedragen moesten door de gemeente zelf opgebracht worden. Om aan dat geld te komen moest men belasting heffen. Dat gebeurde door een zogenaamde "hoofdelijke omslag" die iedere inwoner opgelegd kreeg. Iedereen die meer dan tweehonderd gulden per jaar verdiende moest over het meerdere een bepaald percentage aan belasting betalen. Dat percentage lag meestal tussen 1½ à 2%. Dit noemde men dan de hoofdelijke omslag.

Iemand die dus bijvoorbeeld 500 gulden per jaar verdiende was van de eerste 200 gulden vrijgesteld. Over de rest betaalde hij dan twee keer drie gulden, dus totaal zes gulden hoofdelijke omslag. Dat men niet altijd akkoord ging met de aanslag is niet alleen vandaag zo, ook toen in die tijd werd heel vaak protest aangetekend.

Lijst van enkele personen die volgens een notariële akte of onderhandse schuldbekentenis geld geleend hadden van Maximiliaan Rhoen.

naam	geleend	bedrag
Houben Leo Jos. Simpelveld	april 1848	f 300
Voncken G. Kerkrade (Krichelberg)	sept. 1848	f 330
Vliex Peter Jos Simpelveld (Sweyer)	maart 1840	f 300
Simons Jan A. Kerkrade (Hopel)	april 1852	f 250
Vincken Fr. Xav. Bocholtz (burgemeester)	aug. 1855	francs 800
Vijgen Jan M. Eysersheide	dec. 1858	francs 500
Prickaerts P.J. Bocholtz	mei 1860	f 110
Kleynen R.J. Ubachsberg	juli 1860	f 200
Sporken J.H. Gulpen	juni 1861	f 100
Aussems Gillis St.Geertruid	juli 1861	f 329
Schoonbrood Nic. Mechelen (i g'n Dael)	sept. 1862	f 340
Delnoy Hub Nyswiller	sept. 1862	f 200
Meulen Jan W. Epen	okt. 1862	f 188
Crombag Jan M. Voerendaal Mingersborg	sept. 1863	f 140
Schijns O.S. Mechelen	sept. 1863	f 187
Ramakers L Partij	okt. 1863	f 150
Michiels Jos Epen	jan. 1864	f 280
Schoenmaekers Chr. Wijlre (haammaker)	nov. 1865	f 450
Thissen Terziet	nov. 1865	f 300
Sijstermans Andreas Heerlerheide	mrt. 1866	f 600
Sporken J.H. Gulpen	juni 1866	f 200
Nelissen Herm. Vroenhoven	april 1866	f 400
Cransveld Hub Slenaken	jan. 1866	f 94,50
Cransveld Hub Slenaken	mei 1867	f 140
Lintzen Jan L.	juli 1867	f 100
Vincken Hub J.	aug. 1867	f 150
v. Wersch-Horsmans Simpelveld	1865	francs 300
Ramaekers J. Burtscheid	okt. 1867	f 236,25

Het bidprentje van burgemeester Deutz

Jesus † Maria † Joseph † Jacobus †

„Wacht, denn ihr wisst weder den Tag noch die Stunde.“ Matt. 25 13.

Im Jahre des Heils 1868, den 17. Juli, entschlief zu Burtscheid, nach einem schmerzlichen zwoehntelichen Krankenlager, frühzeitig versehen mit den hh. Sterbesacramenten,

der wohlachtbare Herr

Maximilian Rhoen,

Mitglied des Kirchen-Vorstandes zu Bochsloß.

Der Verbliebene wurde geboren zu Boerendal im Jahre 1805, den 15. März, und erreichte im loslebigen Stande ein Alter von 63 Jahren. Eine lange Reihe von Jahren hindurch führte er mit der genauesten Pünktlichkeit das Amt des Gemeinde-Empfängers zu Bochsloß. Möge er bei dem Herrn im Himmel für die zeitlichen Giltter, die der unerbitliche Tod ihm geraubt, die ewigen eingetauscht haben!

Seine Seele wird den Priestern am Altare und dem Gebete der Gläubigen bestens empfohlen, damit sie desto eher

ruhe im Frieden.

Jesus † Maria † Joseph.

Ter liefde van Jesus bid tot troost der ziel van zaliger den Heer

JOANNES MATHIAS HORSMANS,
echtgenoot van

ANNA CATHARINA HUBERTINA RHOEN,
welke, voorzien met de laatste HH. Sacramenten, ten gevolge eener langdurige ziekte met het grootste geduld verdragen, den 12 December 1861 's avonds omtrent 6 ure, in den ouderdom van ruim 58 jaren, aldaar geboren zijnde den 4 Junij 1803, zacht en volkomen overgegeven aan den goddelijken wil, op den Hof Caardenbeek, parochie Klimmen, in den Heer ontslapen is.

De eeuwige rust is beter dan eene goddurige kwijning.
Ecc. 50, v. 17.

Mijne hulpeloze kwaal aanvaarde geene genezing.
Hij heeft allensdige dagen gehad en droevige nachten geteld.
Benauwdheden en pijnen heeft hij uitgestaan en den naam des Heeren aangeropen.

Hij is de Heere, dat hij doe hetgene behaaglijk is in zijne oogen.
I B. der K. III, 18.

Waut wat is het leven, een damp die maar voor een oogenblik verdwijnt hoe lang men het ook behoude.
Jac. 46.

Liefste vrouw en kinderen ik moet u verlaten, de Heer heeft mij geroepen. Laat het gedacht van de hemelsche glorie, welke bereid is voor degenen die den Heer gediend hebben, u ter hulpe komen in uwe droefheid. Zijt dan getroost en mogen uwe gebeden, welke gij aan den Heer opoffert, zijne barmhertigheid voor mij verwerven.

R. I. P.

Maastricht. Van Oerzwaanen en Cie.

Om der heilige Harten wille van Jezus en Maria
bid voor de rust der ziel van zaliger

MEJUFFROUW

Joanna Catharina Hubertina Rhoen,
Echtgenoot van wijlen den Heer

JOANNES MATHIAS HORSMANS,
geboren te BOSCHOLTE den 10 Februarij 1808, en te HAARLEMMEK (Klimmen), en tussig voornamen te sijn geweest van de hh. Sacramenten der sterfenden, in den Meer ontslapen den 9 Juni 1879.

Zij alleen, die het zoo ongewoon goede en zingame mededhart der dierbare overledene gekend hebben, kunnen de diepste meten der smart, waarin de dood hare kinderen en bloedverwanten gedoopteld heeft.

Bewijl haar vna kindereu geleerd was God te vrezen en alle onden te mijden" — volthodde zij in een goed leven en een heiligen wandel zoodanig, dat zij Gode als den menschen welgevallig was." (Job. 1, 10; XIV, 17). "Acht heeft zij gegeven op den wandel van haar huus en haar brood niet in ledigheid gegeten". "Hare hand heeft zij den armen geopend en tot den behoefte hare handen uitgestrekt". (Spr. XXI, 27, 20).

Zij was streng en ernstig in het vervullen haer christelijke plichten en steeds de woorden der H. Schrift: omen moet altijd bidden" vons oogen hebbende, zag men haar nooit eenige dagelijkse bezigheid verrichten, of hare lippen murmelen tevens een hartelijk gebed tot God. Ook maakte zij uit door eene teedere godsvrucht jegens de H. Maagd en den H. Jozef, op wie zij na God al haar vertrouwen stelde, wel wetende, dat ene ware dienares van Maria niet kan verloren gaan. Daarom mogen wij dan ook van haar zeggen: zoo geleid, zoo gestorven.

Vaartwel, geliefde kinderen, die ik zoover bemind heb, leert niet; deze verandering in het werk des Allerhoogsten; bemint elkaander oprecht en bidt voor mij en gij, mijn zoon, waar zij en wesen moegt, wees steeds mijne ziel aan het Altar der Heeren indachtig, opdat zij wanne in vrede.

Maastricht. Van Oerzwaanen en Cie.

Toen in 1879 Hubertina Horsmans-Rhoen op Kardenbeek overleed erfdien haar kinderen naast de hof Kardenbeek ook nog de Kruisbroedershof.

De heer W. Kreutzer (alias Krutzen) woonde er al vanaf 1876 als nieuwe pachter. De pacht bedroeg toen 1500 francs, dat wil zeggen ongeveer 750 gulden, die in twee halfjaarlijkse termijnen betaald moest worden.

De tweede zoon van het echtpaar Horsmans-Rhoen die op 4 mei 1828 op de "*Kruutsbreur*" in Bocholtz geboren was wilde in eerste instantie (dus "onderhands") de hof kopen voor 15.000 gulden. Hij woonde in Maastricht en was op latere leeftijd nog in het huwelijk getreden. Hij was nogal vermogend en wilde de hof waarschijnlijk als geldbelegging kopen. Het was immers zijn geboortehuis geweest. Maar de andere kinderen gingen niet akkoord met zijn bod.

Daarom werd in 1881 de hof voor de tweede keer te koop aangeboden. Zoals we in de vorige aflevering reeds schreven kocht de heer Nickes uit Aken de hof met de landerijen voor 15.250 gulden en daarmee kwam een einde aan het bezit van de "*Kruutsbreur*" van de familie Horsmans-Rhoen.

Na dit verhaal over de "*Kruutsbreur*" keren we nog eens terug naar de eerste boerderij die de "Rhoenen" in Bocholtz bezaten, namelijk de "*Hove*".

Zoals we in deel twee van onze geschiedenis zagen kwam deze in 1811 na het overlijden van Anna Elisabeth Rhoen-Laeven en de verdeling van de erfenis aan Peter Rhoen. (DE BONGARD, jg. 14 nr. 2, pag. 18)

Na zijn huwelijk in 1815 met Maria Elisabeth Cuvelier en het bekende intermezzo en gevecht met de Russische kozakkenkapitein vertrok het echtpaar in 1816 al naar grotere boerderij van kasteel Lemiers. De "*Hove*" in Bocholtz werd in die tijd zolang verpacht.

In Lemiers bleef men van 1816 tot 1828/ Zoals we weten zijn hier ook hun kinderen geboren. In Vijlen hebben zij de lagere school bezocht.

Gedurende het verblijf in Lemiers heeft men op het boerenbedrijf door besmettelijke ziekten onder het vee enorme schade geleden.

In de biografie van onze bekende architect Carl Rhoen, de zoon van Peter Rhoen, lezen we dat in de twaalf jaar dat men op de Lemierser hof woonde 72 paarden, meer dan 300 runderen en over de 1000 schapen aan besmettelijke ziekten gestorven waren. Haast onwaarschijnlijke aantallen.

Vooral in het jaar 1817 vielen onder de paarden veel slachtoffers. Daarom wilde men waarschijnlijk ook van boerderij wisselen.

De hoeve "*Bergerhochkirchen*" onder de gemeente Laurensberg werd de nieuwe pachthoeve. Tot 1843 heeft men hier gewoond. Midden maart 1843 was het pachtcontract afgelopen.

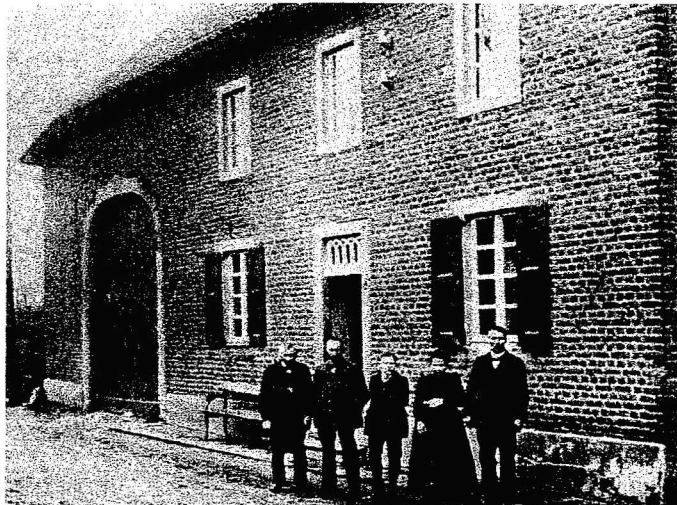
Daarom vertrok men weer naar de "*Hove*" in Bocholtz, wat nog altijd hun eigendom was. Men wilde het wat rustiger aan doen. Van hun drie zoons wilde niemand het bedrijf overnemen.

Ze waren nog geen half jaar terug in Bocholtz of de broer van Peter Rhoen, burgemeester Henricus Rhoen overleed er op 12 november 1843.

De drie zoons van Peter Rhoen waren in 1843 reeds het huis uit. De oudste had zich in Brussel gevestigd waar hij een betrekking gevonden had. De jongste zoon bleef in de buurt en werkte in Aken als technicus bij de pas aangelegde spoorlijn Aken-Düsseldorf. Het was immers het tijdperk van het zich ontwikkelende spoorwegwezen in Europa. De tweede zoon, de bekende architect Carl Rhoen, was bezig zijn toekomst op te bouwen met zijn architectenstudie.

Het echtpaar Rhoen-Cuvelier op de "*Hove*" zal het dus wel wat rustiger aan gedaan hebben. Ze waren trouwens al op leeftijd. Peter Rhoen was 58 jaar en zijn vrouw al 61 jaar oud.

Drie jaar later, op 3 juli 1846, is zij in Bocholtz tengevolge van een "*ausgetreterer Bruch*" onverwacht na drie dagen overleden. Geen van haar kinderen was bij haar sterfbed aanwezig geweest, zo vlug en plotseling was alles gebeurd.

De boerderij van de familie Kleijnen-Rhoen, nu Irmstraat 63. Eerst bewoond door de familie Kleijnen, later door de familie Sluijsmans. V.l.n.r. Leonard Jozef Kleijnen, Jan Hendrik Hubert Kleijnen, zijn zoon Math en Jan Willem Kleijnen met zijn echtgenote Helena Hubertina Rademakers.

*Rechts het nieuwe gemeentehuis,
Links het tot café verbouwde woonhuis annex gemeentehuis
van de familie Rhoen.*

Op het kerkhof in Bocholtz werd zij enkele dagen later begraven.

Het is te begrijpen dat Peter Rhoen zich na dit plotselinge heengaan van zijn vrouw erg eenzaam en verlaten voelde op de "Hove". Hij verpachtte daarom de boerderij en zocht elders zijn geluk.

Op uitnodiging van zijn neef Jan Mathias Horsmans, gehuwd met Tina Rhoen, (mijn overgrootouders) heeft Peter Rhoen enkele jaren bij hen op de boerderij Kardenbeek-Klimmen gewoond. Hij kon heel goed opschieten met Jan Mathias.

Zoals we reeds eerder schreven woonde het echtpaar Horsmans-Rhoen van 1825 tot 1832 op de "Kruutsbreur".

Na meerdere jaren in Kardenbeek verbleven te hebben trok Peter Rhoen later naar andere kosthuizen.

De laatste jaren woonde hij in Simpelveld waar ook zijn naaste familie gevestigd was. Onder andere zijn jongste zuster Anna Gertruda Rhoen, die met haar man Johan Kleynen aan het einde van de Irmstraat een boerderij had. (DE BONGARD, jg. 11 nr. 4 pag.78).

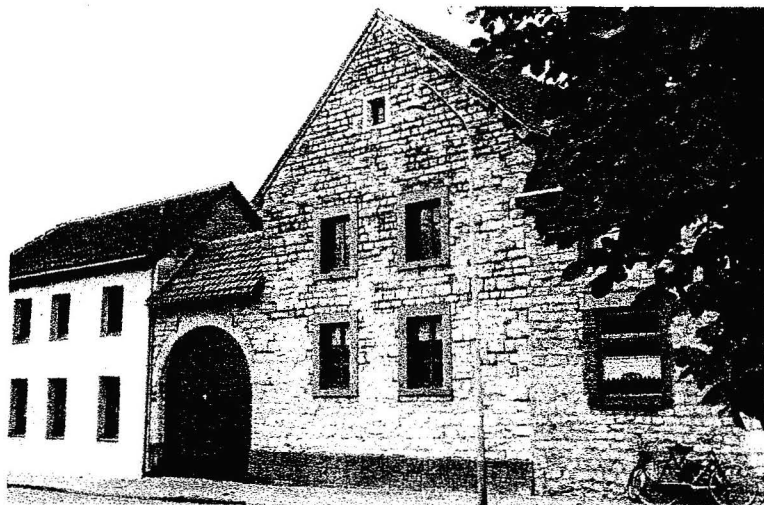
Er tegenover woonde "op gen Treppes" de familie Hubert van Wersch-Horsmans (mijn grootouders). Peter Rhoen was een oom van mijn grootmoeder.

Hier in Simpelveld wilde hij zijn laatste jaren doorbrengen. Op 79-jarige leeftijd is hij op 13 november 1863 overleden. Volgens de overlijdensakte heeft zijn zoon Carl op het gemeentehuis aangifte gedaan. Op het kerkhof, dat in die tijd nog rond de kerk lag, is hij in Simpelveld begraven.

Van onze penningmeester, dhr Mathieu Horbach, ontving ik een afschrift van de overlijdensakte van P. Rhoen. Daaruit blijkt dat hij laatstelijk woonde "Op den Pleij 9". Allerwaarschijnlijkst is dat het huis dat op de hoek Pleistraat-Steenstraat ligt.

Ik verander mijn mening graag voor een betere.

Wordt vervolgd.

De "Hove" of "Hoof"

EEN OUD KASBOEK

door R.Scholl.

In het jaar 2000 heeft de familie Lemmens mij een boek laten zien dat zij tijdens de verbouwing van een oude boerderij hadden gevonden.

Het was ons niet mogelijk de tekst te lezen, alleen de jaartallen gaven aan dat het boek al meer als 130 jaar oud was. Dit was een enorme uitdaging.

In dit artikel wil ik van mijn zoektocht vertellen en zal ik eindigen met een tabel waarin de gehele inhoud van het Kasboek (zo later bleek) staat vermeld.

Te zijner tijd zal ik op de verschillende onderwerpen dieper ingaan.

Waar werd het boek gevonden?

Het is gevonden op de zolder van de boerderij "De Vier Morgen" in "der Broch" te Bocholtz.

Op deze boerderij woonde als laatste praktiserende boer dhr Joseph Cristiaan Merx samen met zijn huishoudster "maad" Bertha Schroeders, zij woont nu in het bejaardenhuis te Bocholtz.

Joseph Cristiaan Merx is geboren op 27 maart 1910 te Aken en is overleden op 22 april 1998 te Bocholtz, was zoon van Hubert Merx uit Merkstein en van Anna Gertrud Hollands. Op zesjarige leeftijd waren beide ouders overleden en is hij door zijn oom Leonard Hollands geadopteerd, hierdoor erfde hij later diens boerderij.

(Bron: Math. Horbach, Simpelveld)

Wat was er onder het stof en vuil te voorschijn gekomen?

Een langwerpige boek met een harde kartonnen kft en een donkerbruine linnen rug. De hoogte is 43 cm en de breedte 18 cm, met ongeveer 90 stuks blanco vellen papier ingebonden.

De voor en achter zijden zijn lichtbruin met om de 2 mm donkerbruine horizontale lijnen. Zowel aan de voor als ook aan de achterzijde zijn de punten (vanuit de hoek 3 cm) donkerbruin uitgevoerd.

Op de voorzijde zit een wit etiket met een zwarte rand omliggend en op de hoeken van een versiering voorzien.

Dankzij de stevige kft heeft de inhoud

toch weinig geleden. De kft is wel krom getrokken en verbleekt maar alleen de randen van de bladzijden zijn verweerd.

En van binnen.

Aangezien het blanco bladen waren heeft de eigenaar de bladzijden zelf consequent tot aan de laatste bladzijde genummerd. Daar waar hij kolommen en regels nodig had heeft hij deze zelf ingetekend.

In het eerste en het laatste deel vertonen de kolommen op deze bladzijden duidelijk een zelfde opzet, deze zijn ook bijna allemaal gedateerd met het jaar 1866.

Het middenstuk is anders van opzet, het begint op blz 87 en 88 waar met blauwe inkt verschillende Paragrafen zijn geschreven met daarboven het woord "STADUTTEN".

Verder enkele bladzijden met teksten in briefvorm.

De rest van het midden stuk bestaat uit lijsten met namen en getallen, de persoonsnamen zijn grotendeels in modern Duits geschreven, dus goed leesbaar.

Plan van aanpak.

Van de familie Lemmens kreeg ik toestemming om het boek te kopiëren dus werden dit 180 vellen van het formaat A3 .

Bij navraag bleek men mij te kunnen vertellen dat het hier om het Sütterlin schrift gaat.

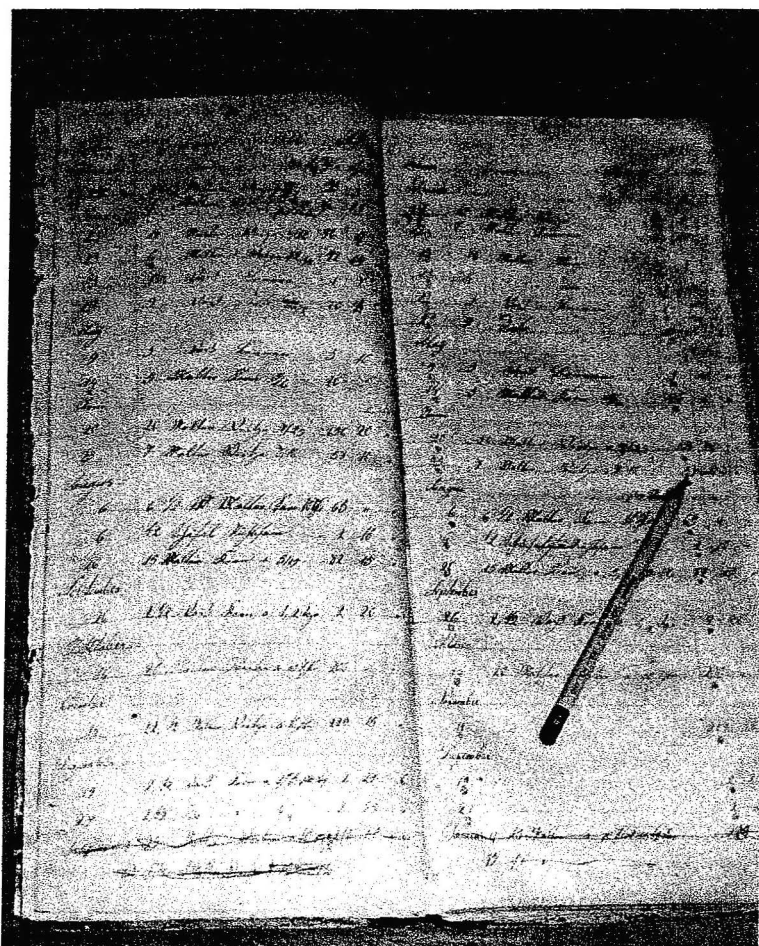
In de persoon van Math. Horbach vond ik iemand die bereid was voor mij de vier teksten te transcriberen, zeg overschrijven maar met moderne letters.(Dit heeft hij perfect gedaan want ik heb later nooit een fout kunnen ontdekken.).

Na wat zoeken van gegevens over het Sütterlin schrift bleek dhr. Sütterlin geleefd te hebben van 1865 tot 1917. Dat was vreemd want hij was pas 1 jaar oud toen deze teksten geschreven werden.

Dhr L. Sütterlin was een Berlijnse graficus die het standaard schrift ontwierp dat van 1915 tot 1940 op Duitse scholen geleerd werd. Dit werd ook wel het "Deutsche schrift" genoemd. Het was eigenlijk een standaardisering van de gebruikelijke "Kanzleischriften" toentertijd "Cantzeley-schrift" genoemd.

(Bron Internet:
www.holzgeister.de/lese/Sutterlin0.htm)

Met de brieven als voorbeeld ben ik blad voor blad de lijsten zelf gaan transcriberen, dus van het oude Duits in het modern Duits. In het begin ging dat moeizaam maar al doende leert men.

Pagina 16 en 17 uit het bewuste kasboek.

De eerste conclusies.

De meeste bladzijden zijn tabellen die met een jaartal zijn gedateerd. Hiervan zijn enkele met de jaartallen 1867, 1868 en 1869 maar de rest is van 1866.

Mijn algemene indruk is dat het hier dus een **kasboek** uit 1866 betreft.

Ondanks het feit dat er plaatselijk enkele bladzijden verdwenen zijn denk ik niet dat er van het jaar 1866 gegevens verdwenen zijn.

Het boek is schijnbaar een tijdje in de kast beland want pas in 1888 worden in het midden van het boek (hier was nog plaats) de "**Stadutten**" van de **Königliche Preussischen Klassenlotterie** ingeschreven.

Daaraan toegevoegd zijn de namen van de zestien deelnemers.

Vervolgens zien we bladzijden vol met rijen getallen, waarschijnlijk werd hier de inleg en de stand bijgehouden.

In de jaren daarna is het Kasboek nog eens gebruikt om een brief of Akte op te stellen zoals een Koopakte uit 1891.

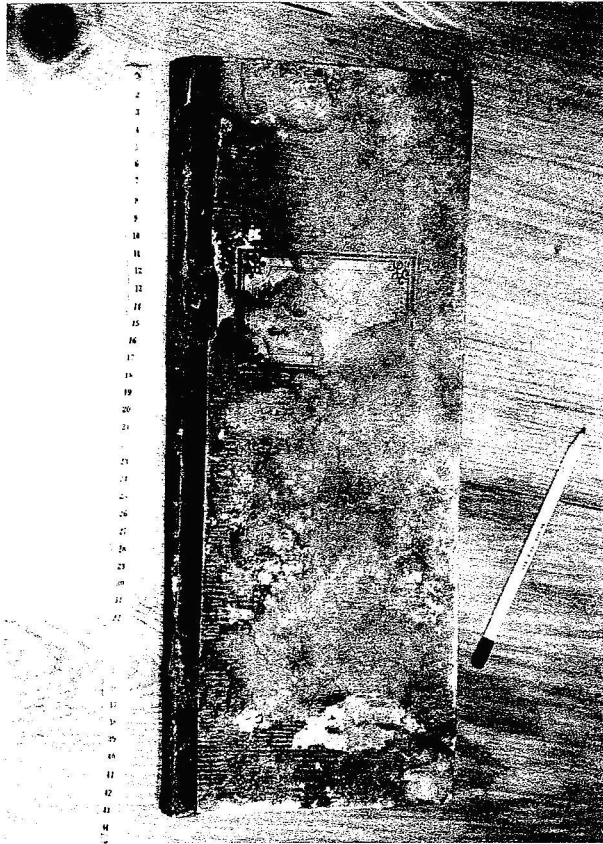
Maar de reden waarom juist dit kasboek nooit vernietigd is lijkt mij het feit dat de "**Stadutten**" van de **Königliche Preussischen Klassenlotterie** in het kasboek zijn opgeschreven. Gelukkig maar!!

Van wie was het boek?

De enige aanwijzing wie de eigenaar van het boek in het jaar 1866 is geweest is de naam Paul Merx die nog heel vaag op de kaft te zien is.

En hoogstwaarschijnlijk is het altijd in zijn bezit gebleven omdat dezelfde persoon de "**stadutten**" in 1888 met zijn naam heeft ondertekend, evenals de "**kauf und pachtakte**" van 1891.

Hoe de relatie is geweest met de overleden bezitter dhr Joseph Cristiaan Merx is op dit moment nog een open vraag.

Uitleg met voorbeeld.

Op regel 7 in de tabel staan blz 16 en 17
maar ook blz 48 en blz 49: Auf Seite nr

Op deze bladzijden staan alle inkomsten
uit "einnamen Frucht": Beschreibung

Tezamen hebben ze 31 posten:
Posten Anzahl

Deze zijn samen goed voor 2707 Zähler
(zijn grootste inkomstenbron): Whert

Over de Periode van 27 februari 1866 tot
20 februari 1867: Periode

Het zijn de inkomsten uit verkoop van rog-
ge, tarwe, haver, bonen en erwten:
Information

Op de foto is blz 16 en 17 uit het kasboek
te zien. Hierop staan 18 posten.
Voorbeeld van een post:

16 oktober 20 malter Weitze à 10 Zhl 200

Inhoudsopgave.

Om een overzicht te krijgen van alles wat
er in dit kasboek opgeschreven is heb ik eerst
maar eens een inhoudsopgave gemaakt.

Omdat ik er vanuit ging dat ik in Duits-
land moest zoeken naar nabestaanden van de
schrijver heb ik de inhoudsopgave in het
Duits opgezet.

Ik ben daar nu niet meer zo zeker van.

Want ook in Bocholtz wonen heel wat
mensen met de naam Merx die misschien
wel afstammelingen van onze Paul Merx
zijn. Daarom wil ik van deze gelegenheid
gebruik maken aan de lezer te vragen:

Wie weet meer over deze meneer Paul Merx??

Met als uitgangspunten:

- hij was pachter van een boerderij in de
periode van 1866 tot 1869 (de plaats is onbe-
kend) en

- hij was waarschijnlijk beheerder van een
café te Vetschau in de periode 1888 tot 1890.

Inhaltsangabe Kassbuch 1866 des Bauern Paul Merx zu Vetchau

65

re- gel nr	Ausgabe oder einname	Beschreibung	Posten Whert		Jahr	Periode	Auf Seite nr	Information
			an - zahl	in Zahler				
		liste mit namen und daten	21	-----	68,69,9	juli - sept	0 (vor seite)	namen als Köhl, Blumenets, Blum, Stern, Schilt, Schimmel.
50	Kühe gestiert							
16	Lohnausgabe	an Heinrich Kreutzer	9	33	1866	1 märz - 1 ockt	2,3	Die posten sind voraus bezahlungen und zuletzt die abrechnung.
17	Lohnausgabe	an Heinrich Gerhartz	5	18	1866	1 märz - 1 ockt	3,4	
18	Lohnausgabe	an Jakob Stalmans	12	32	1866	1 märz - 1 ockt	6,7	
19	Lohnausgabe	an Mathias Monnen	8	25	1866	1 märz - 1 ockt	8	
20	Lohnausgabe	an Hubertina Kreutzer	4	20	1866	1 märz - 21	11	
21	Lohnausgabe	an Machdalena Budingen	2	21	1866	----	12,13	
22	Lohnausgabe	an Nikolaus Almans	5	11	1866	----	14,15	
7	Einnamen	Frucht	31	2707	1866	27 febr - 20 febr	16,17,48,49	zb. korn, weitze, haffer, bohnen,erbsen.
8	Einnamen	Viezuch oder Viebestand	20	448	1866	13 apriel - 4 febr	18,19	zb. verkauf von Kühe, Schweine, Schafen.
9	Einnamen	diverse rechnungen die bezahlt werden	20	347	1866	6 märz - 13 märz	20,21	Hier kommen regelmäsig namen von leute vor.
10	Einnamen	Markt	125	89	1866	15 märz - 28 febr	22,23,70 bis	zb. Bier, milch, kässe, gemüse, usw
1	Ausgabe	An Hausmitteln	132	102	1866	1 märz - 13 märz	24,25,60 bis	zb Bücher,Nägel,Bürsten,Kästtuch
13	Einnamen	von Butter	90	233	1866	11 apriel - 13 febr	26 bis 33	Alles kleine Mengen butter das ganze Jahr durch.
12	Einnamen	Frucht	25	402	1868/6	----	34,36,144,145	zb. korn, weitze, haffer, bohnen, erbsen.
57	Seiten	die nicht gebraucht sind.					35,37,38,39,40	94,102
2	Ausgabe	Rechnungen	70	2769	1866	27 febr - 28 febr	42 bis 47	zb die Pacht, Feuerversicherung, usw
23	Lohnausgabe	an Ludwig Käfer Tagelöhner	40	30	1866	3 märz - 23	50,51,52,53	Jeder posten Beinhaltet die Tagen arbeit in einer Woche.
48	Spahrkassbu		4	-----	1866	1 may - 27 ockt	54,55	Eintragungen sind später ausradiert.
11	Einnamen	Markt	15	4	1868	apriel - juni	78	zb. Bier, milch, kässe, gemüse, usw
14	Einnamen	von Butter	28	85	1868	apriel - nov	79 bis 81	Alles kleine Mengen butter das ganze Jahr durch.
15	Einnamen	von Butter	30	90	1869?	1 febr - 28	82	Alles kleine Mengen butter das ganze Jahr durch.
63	Stadutten	des Kön. Preusischen Klassen loterie	36	36 zeilen	1888	den 22 febr 1888	87,88	In 4 paragraphen geschrieben. Unterzeichnet von P Merx und 16
64	Lotterie	Teinameliste 16 personen		-----	1888	den 22 febr 1888	87,88	Cohen,Prumpen,Quix,Haas,Kolberg,Lousberg,Dondorf,Birken,Bosten,
65	Lotterie	weitere listen zb. Zahlungen usw		-----	?	?	85,86,89-93,95	Teilweise mit namenliste.
60	Seiten	die heraus geholt sind		-----			97-101,105-10	
66	Lotterie	weitere listen zb. Zahlungen usw		-----	?	?	104,112,113,1	135 Teilweise mit namenliste.
24	Lohnausgabe	an Netta Kerres	12	36	?	19 jan - 2 ockt	137	
6	Ausgabe	(Bau)"kosten des kegelbahn" einmalig	10	245	?	?	136	ziegelsteine, karre kalk, Käffer, dachlatten, arbeitslohn.
3	Ausgabe	An Wittergaf "zurückgabe"	6	2	1866	16 sept - 27 okt	136,137	

5	Ausgabe	Dresch maschiene	10	38	1866	10 ockt,	138,139
25	Lohnausgabe	an Netta Kerres	12	18	1870	17 nov - ?	139
4	Ausgabe	Frucht schneide und bindlohn	18	51	1866	29 juli - 7 dez	140,141
26	Lohnausgabe	an Chatarina Kreuel Monatlohn	7	12	1866	19 juni - 1 märz	142,143
27	Lohnausgabe	an Mathias Monnen	6	13	1866	1 ockt - 15	144,145
28	Lohnausgabe	an Netta Kerres	4	15	1866	3 juli - 22 febr	146,147
29	Lohnausgabe	an Hubert Schwartz	12	47	1866	1 märz - 1 ockt	148,149
30	Lohnausgabe	an Paulus Kerres	7	60	1866	1 april - 31 dez	150,151
31	Lohnausgabe	an Mathias Kerres	4	60	1866	1 märz - 20 jan	152,153
32	Lohnausgabe	an Machdalena Lüdingen	3	16	1866	ockt - 15	154,155
33	Lohnausgabe	an Heidrich gerhard	4	10	1866	1 ockt - 1	156,157
34	Lohnausgabe	an Chatarina Bäckers	5	6	1866	24 juli - 1 ockt	158,159
35	Lohnausgabe	an Niklas Aelmans	4	8	1866	1 nov - 1	160,161
36	Lohnausgabe	an Catharina Kerres	2	20	1866	1 märz - 1	162,163
37	Lohnausgabe	an Heinrich Kreutzer Tagelöhner	23	19	1866	6 ockt - 2	164,165
38	Lohnausgabe	an Frantz Majers Tagelöhner	22	19	1866	13 ockt -	166,167
39	Lohnausgabe	an ? Quattfiek	7	47	?	1 dez - 10	186,169
40	Lohnausgabe	an Chatarina Bäckers Monatlohn	4	1	1866	1 dez - 16 jan	170,171
41	Lohnausgabe	an Heinrich Klein	0	?	1868	-----	170
42	Lohnausgabe	an Chaspar Bosch	9	45	?	! Jan - 7 märz	170
43	Lohnausgabe	an Anna Kirschfink	9	?	?	? aug - ? Nov	171
44	Lohnausgabe	an Mathias Deckers	4	?	1869	? Ockt - ? Mai	172
45	Lohnausgabe	an Gertrud Pasma	1	?	1869	? Ockt - ? Aug	173
46	Lohnausgabe	an Michael " Komanty"?	0	?	1868	11 aug - 25 ockt	174
61	Seiten	die heraus geholt sind		-----			115-130,175-1
47	Ein gutachten	für Gertrud Pasma (Bochhols)		?	?	?	179
56	Geliehen	und Zurückgabe, eine liste	6	-----			rückseite
51	Rechnungen	später als 1866 eingetragen.		-----	?	diverse	14,48,80,81,10
52	Rechnungen	später als 1866 eingetragen.		-----	?	diverse	109,112,132,1
53	Rechnungen	später als 1866 eingetragen.		-----	?	diverse	153,155,154,1
54	Rechnungen	später als 1866 eingetragen.		-----	?	diverse	167,170,183rü
55	Adresse	Herre Joh Leonard zu Hepscheiterhof		-----	?	?	156
58	Kopie fehlt			-----			110 und 111
59	Seiten	die heraus geholt sind		-----			9,10,83,84
68	Pachtcontrac	Ein Wirtschaft wird vermietet	5	5 zeilen	1891?	?	114
69	Kaufack	Verkauf von wirtschafts möbilar	5	5 zeilen	1891	30 januar	114
70	Brief an Aretz	geschrieben durch ein unbekannter	24	24 zeilen	?	?	132

Auch die kosten der Arbeiter sind erwähnt, ebenso die gebrauchte

Hieraus können die bewirtschaftete fläche in "morgen" bestimmt

Jeder posten Beinhaltet die Tagen arbeit in einer Woche.

Jeder posten Beinhaltet die Tagen arbeit in einer Woche.

namen als Netta Kerres, Paul und Johan Kerres, Bosten, Souren, namen als der Pastor, Offermans Lammertz, Hermanz, Boshamer namen als Kaufman, Mathias Kerres, Heinrich Klein namen als Lommertz, Schwartz bei Einatten.

vermieter Paul Merx und mieter ist Hein Merx, Haus nr 38 mit unterschrieben ..." Vetschau, 30 jan 1891. Paul Merx"

WAT MINGT UUR ?

*Went me gèt vuur inge angere deed,
mingt uur, dat deë doa gèt van versjteet?*

*Went me inge 't al zoeë dôks hat gezaad,
mingt uur, heë hei dra gedaad?*

*Went inge ummer weëd genegeerd,
mingt uur, dat heë dat waardeerd?*

*Went inge alling dervuur sjteet, dat is nit sjun,
mingt uur, dat inge noa dèm gung?*

*Went inge noa 't bejaarde-hoes mòt goa,
mingt uur dat dèm noch inge zoog sjtoa?*

*Went ing mam tseng kinger òp de welt zèt,
mingt uur, dat zaat die kinger gèt?*

*Went de mieëtste nit mieë noa gen kirch gunt,
mingt uur, dat die waal in de krismes zunt?*

*Went inge krank weëd, da is paniek in de tent,
mingt uur, die gonge noa Wittem, zoeëgaar went 't rènt?*

*Went me wauwelt wie de ènde en de gäos,
mingt uur, dat wüere erm häos?*

*Went me hat geleëfd en nog noeëts gelei-je,
mingt uur, die dankete d'r Hergot op de bloeëse knei-je?*

*Went me uvver angere deed kalle,
mingt uur da òch nit, datme zelver deep kin valle?*

*Went me gidderinge waardeerd, zoë wie heë is,
mingt uur da ooch, d'r Jan is inge optimis?*

Jan Lenzen

Zumpelveld, 14 juli 2002.

WEETJES OVER GROENTEN ("G(J)EMUS")

door M.H. Klinkers

Als we in het voorjaar in ons tuintje bezig zijn met zaaien, een maand later met schoffelen en wieden en weer een maand later met oogsten, realiseren we ons niet dat we bezig zijn met producten die vaak reeds honderden, zo niet duizenden jaren vóór ons zijn gekweekt, gecultiveerd en als voedsel dienden.

Noem dit verhaal met vele weetjes over onze groenten dan maar CULINAIRE ARCHEOLOGIE en verwonder U met mij over de oorsprong en leeftijd van onze groenten.

AARDAPPEL: (*eëpel*)

al 2000 jaar bekend in de hoge landen van het Andesgebergte, Peru en Chili.

In het midden van de 16^e eeuw door de Spanjaarden en later door de Engelsen naar Europa overgebracht. Omstreeks 1588 in ons land.

Pas in de 19^e eeuw een belangrijk volksvoedsel geworden.

Hij dient als grondstof voor de bereiding van aardappelmeel, spiritus, dextrine (is afbraakproduct van zetmeel, in de textielindustrie als apprêt en als basisgrondstof voor lijmsorten), stroop en suiker.

Zetmeel is het belangrijkste bestanddeel, verder koolhydraten, makkelijk te verteren eiwitten, minerale zouten, vitaminen B en C. De aardappelplant verdraagt geen tropische hitte.

ZOETE AARDAPPEL: (*zusse eëpel*)

niet uit dezelfde familie, verdraagt de warmte veel beter en de kou veel minder dan onze aardappel en vindt men in de tropische gebieden. Langwerpig en soms spiraalvormig. Het bekendst als "*sweet potato*".

Eëpel

ASPERGE: (*sjparg(j)el*)

Egyptenaren, Grieken en Romeinen kenden al asperge, 5000 jaar geleden. Via de Romeinen in Frankrijk terechtgekomen en later hier. Op zandgrond - wortelstok - en vanaf het derde jaar geoogst.

ANDIJVIE: (*andief*)

Zuidoost Azië - China - is het meest waarschijnlijk als gebied van oorsprong.

Gezonde groente vanwege de vitaminen A, B2 en C. Lijkt op sla.

ARTISJOKKEN:

uit Perzië en Turkije afkomstig, 500 jr. v. C. al bij de Egyptenaren bekend. Rond 1400 in Frankrijk terecht gekomen en via Bretagne naar Engeland. Weinig voedingswaarde, wordt om de iets bittere smaak gewaardeerd.

AUBERGINE:

oorsprongsgebied de warmere streken van Azië - India. Van origine niet groter dan een ei en wit van kleur en daarom ook wel eierplant genoemd.

De Portugezen brachten hem hier en vanuit Europa in Amerika terechtgekomen. Lijkt veel op de tomatenplant en wordt onder glas geteeld. Weinig voedingswaarde en wordt niet rauw gegeten. In de schil vitamine C.

BIESLOOK: (*schrietloog*)

vertegenwoordiger van de uienfamilie, maar vormt geen ui en van de plant worden de groene, holle blaadjes gegeten, rauw gesnipperd

in salades en soepen, bij de sla van komkommers en tomaten.

BIETEN: (*kroeëte*)

uit de kuststreken van het Middellandse Zeegebied en Klein-Azië. Een gezonde groente die met de suikerbiet, (*tsoekkerkroeët*) de snijbiet (*sjnieëkroeët / roeëkroeët*) en de spinazie (*spie-naat*) tot één familie behoort; nl. de ganzevoetachtigen.

SELDERIJ: (*tselderij*)

er zijn drie varianten; gebruikt als groente of als toekruid.

BLEEKSELDERIJ: (*blechtselderij*)

komt oorspronkelijk uit het Middellandse Zeegebied maar wordt op veel plaatsen in het wild aangetroffen, van Zweden tot in Noord-Afrika en van Zuid-Amerika tot in Zuidoost-Azië. Grieken en Romeinen gebruikten de bloeiende twijgen als krans. De teelt van de bleekselderij drong in de 16^e eeuw tot onze streken door. Bevat veel calcium en riboflavine: vitamine B2.

KNOLSELDERIJ:

van de wilde selderij afkomstig, rond de Middellandse Zee en in Noord Europa van Scandinavië tot de Kaukasus. Bevat fosfor, calcium en vitamine B en C. Onmisbaar in de erwtensoep!

STRUIKSELDERIJ of SNIJSELDERIJ:
als soepgroente.

BLOEMKOOL: (*blommekoeël*)

Syrië in het Midden-Oosten wordt beschouwd als de eerste leverancier. Van daaruit eeuwen geleden door de Muzelmannen op Cyprus en Kreta geïntroduceerd en via het Romeinse Rijk en de Moren in Spanje over Europa verspreid. Het is de meest gegeten groente in ons land en populair met een melksausje. Veel import uit Italië.

BOERENKOOL: (*küel*)

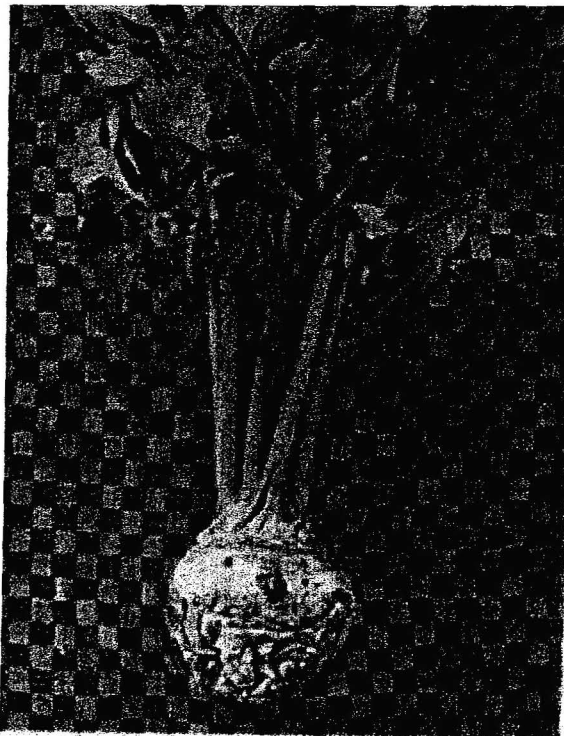
het seizoen duurt van oktober t/m februari. Vitaminen A, B, C en calcium.

RODEKOOL: (*roeëg(j)emus*)

is het gehele jaar verkrijgbaar. Bevat veel vitamine C. Door goudrenetten mee te koken verhoogt men de smaak.

WITTE KOOL: (*wies kappes / wies mós*)

wordt veel verwerkt tot zuurkool. Het vergistingsproces duurt 2-8 weken. Daarna veel gemakkelijker te verteren en langer houdbaar. De Tartaren hadden dit 2000 jaar geleden reeds ontdekt en maakten in de eerste eeuwen na Chr. zuurkool en namen deze mee op hun veroveringstochten. Zo drong de zuurkool in West-Europa door en werd een belangrijk middel ter voorkoming van scheurbuik op lange zeezeizen. Het duurde echter nog een hele tijd voor men er achter kwam dat het hoge gehalte vitamine C de scheurbuik - of zeepest - bedwong.

Tselderij

CHINESE KOOL: (*chinese küel*)

oorspronkelijk uit China maar heeft weinig verwantschap met de Europese koolsoorten. Wordt vooral in de Chinese keuken op grote schaal gebruikt.

BROCCOLI:

is een verbeterde vorm van de wilde bloemkool. Veel import uit Italië. Hoog gehalte aan vitamine A.

SAVOOIENKOOL: (*sjavouwe/sjavouwe küel*)
oorspronkelijk uit Savoye in Frankrijk.

GELE SAVOOIENKOOL: (*g(j)eële sjavouwe küel*)
wordt veel in Indonesische gerechten verwerkt.

GROENE SAVOOIENKOOL: (*grun mós*)
heeft een sterk gebobbeld blad, bevat fosfor en vitaminen A, B en C.

SPITSKOOL: (*sjapeng*).

PEUL: (leut)

erwtenras met een zeer zachte schil. Worden in onrijpe staat gegeten. Al in de 13^e eeuw populair. Kort seizoen: juni. Gezond vanwege thiamine, vitamine B1.

DOPERWTEN: (dopeëtse)

afkomstig uit het nabije oosten. Populair vanaf de 15^e eeuw. Vitamine B1 en B2 en nicotinezuur. Hebben een hoog kalk- en ijzergehalte.

GROENE ERWTEN: (g(j)rung eëtse)

Hebreeuwen, Perzen, Grieken en Romeinen kenden ze al. Zelfs in de bijbel komen we ze tegen.

SPLITERWTEN:

zijn gedroogde groene erwten.

SCHOKKERS:

iets groter dan de groene erwt, hoekig en ge-deukt.

ROZIJNERWTEN:

komen voor op het Noord-Hollandse en Friese menu. Hebben een roodbruin gemarmerd huidje en zijn uitstekend van smaak.

LINZEN:

uit het Midden-Oosten afkomstig. Veel in soepen verwerkt.

KAPUCIJNERS:

erwtenras dat per traditie in het noorden van ons land meer aftrek vindt dan in het zuiden. Winterkost, ook wel raasdonders genoemd. Uitstekend te combineren met spek en uien.

Al deze PEULVRUCHTEN bevatten 20% eiwitten; een hoog gehalte dat overeenkomt met het percentage eiwitten dat in een gelijke gewichtshoeveelheid vlees voorkomt.

In gedroogde erwten is echter vitamine C afwezig.

Peulvruchten hebben een hoog gehalte B vitaminen.

Erwten/bonen doppen: *eëtse / boeëne kieëvere*

TUINBONEN: (dikke boeëne / wölleboeëne)

stammen uit het Middellandse Zeegebied, door de Romeinen hier gebracht.

Vitamine C, B en fosfor.

PRINSESSENBONEN:

ook wel genoemd slaboon of sperzieboon, is een kweekvariëteit van een Zuid-Amerikaanse cultuurplant. Vanuit Peru door de Spanjaarden naar Europa gebracht. Stam- en stokbonen. Hoog eiwitgehalte

HARICOTS VERTS:

fijne bonensoort en kleiner en dunner dan de gewone sperzieboon. In Frankrijk zeer geliefd.

SNIJBONEN: (sniëppelboeëne)

breder en platter dan de sperziebonen.

PRONKBONEN:

grover dan snijbonen en een ruwere schil.

SPEKBONEN:

is een grove stoksperzieboon, ook wel als sperzieboon en snijboon verkocht.

BRUINE BONEN:

ook Zuid-Amerikaanse variant. Meestal ge-

droogd en vaak in blik of glas verkocht. Bevat ten eiwitten, ijzer en vitamine B. Veel geteeld in Zeeuws Vlaanderen.

KIEVITSBOON:

een bruinegekleurde soort, zeer smakelijk, blijft bij het koken heel en is zachter van smaak dan de gewone bruine bonen.

WITTE BONEN:

worden veel geïmporteerd uit Japan, Amerika, Chili en Oost Europa.

De Amerikaanse bonen die we in Nederland importeren zijn de nazaten van het gewas dat Nederland er zelf er naar toegebracht heeft in de tijd van New Amsterdam. Tussen Lake Michigan en Lake Huron een omvangrijke teelt.

De witte bonen zijn ook bekend als: *Boston baked beans*, witte bonen in tomatensaus en Zuidfranse Cassoulet - een gerecht van spek, worst, gans en witte bonen.

LIMABOON:

ook wel Madagascarbon of *butterbean*, is een grotere variëteit van de witte boon. Oorspronkelijk ook uit Zuid Amerika. Californië is een belangrijk centrum voor de teelt.

SOJABOON:

wordt al 5000 jaar in China geteeld.

Bevat zeer veel eiwit (licht verteerbaar) en vetten en wordt tegenwoordig gebruikt bij de productie van kunstvlees.

Naast rijst de belangrijkste steunpilaar van en basiselement voor de oosterse keuken.

Bekendste is de soja saus. Verder levert de boon olie, meel en uitgeperst; prima veevoer.

PRONKBOON:

witte, gedroogde boon, wordt met schil en al gegeten en heeft een zoete smaak.

FLAGEOLET:

bleekgroene bonensoort, import uit België en Frankrijk, klassieke begeleider van lams- of schapenbout.

CHAMPIGNONS:

Reeds Keizer Nero noemde champignons een godenspijs. Aan het einde van de 17^e eeuw kende Parijs een omvangrijke champignonteelt.

In ons land werd ze pas sinds 1950 van betekenis. Voorheen was de kweek in grotten in Zuid-Limburg.

Vanaf 1950 kwam de goedkopere teelt in kweekcellen, verdeeld over boven elkaar liggende bedden. De teelt is arbeidsintensief maar niet aan seizoenen gebonden.

Bevat nicotinezuur (heeft een gunstige invloed op het cholesterolgehalte) en aminozuren (bouwstenen voor proteïne) en verder calcium, fosfor, magnesium en ijzer.

In de natuur de weidechampignon en in het bos de cantharellen.

KROPSLA: (*sjlaat*)

Het Nabije Oosten, het Middellands Zeegebied maar ook Siberië worden als oorsprongsgebied beschouwd.

POSTELEIN:

uit de Himalaya afkomstig, en ook via Zuid-Rusland en Griekenland hier terechtgekomen. Bevat caroteen, kalk en ijzertzouten. Wordt in stampot verwerkt.

KOOLRAAP:

kwam voor ons uit het hoge Noorden, Orkney- en Shetland-eilanden en Zweden, hoewel ook al heel lang bekend in India en Korea, waar men van koolraap *pickles* maakt, pittig zoetzuur.

RAAPSTELLEN: (*rupstieël*)

Dit zijn de jonge blaadjes en bladstelen van de consumptie rapen, maar ook het jonge blad van de Chinese kool wordt onder die naam verkocht..

SPINAZIE: (*sjpienaar*)

uit Perzië afkomstig en met de Moren via Spanje Europa binnen gekomen.

In de 14^e eeuw in Vlaanderen en Holland beschreven.

Oorspronkelijk voor geneeskundige doeleinden gekweekt.

Spinazie bevat oxaalzuur, een stof die kalk aan het lichaam onttrekt en bij overdosering gevaarlijk kan zijn.

De in de spinazie aanwezige kalk is voldoende om het oxaalzuur te binden en onschadelijk te maken.

Bevat veel organische ijzerverbindingen, veel vitamines C en caroteen.

TOMATEN:

In het begin van de 16e eeuw maakten de Spanjaarden in Peru kennis met een gele vrucht, ter grootte van een flinke kers. De Azteken noemden die *xtomates*. De veroveraar Cortès nam die tamelijk onooglijke vrucht mee naar Spanje en ze diende daar als sierplant in de tuin. Een Italiaanse kweker begon met de zaden te experimenteren en daaruit ontwikkelde zich de "tomaat".

Ze bestaat voor een groot gedeelte uit water, bevat weinig calorieën, maar levert veel vitamine A en C.

PAPRIKA:

uit Midden Amerika afkomstige vrucht en aanvankelijk slechts als sierplant beschouwd.

Door de Spanjaarden naar Europa gebracht. In Hongarije reeds in de 16^e eeuw op grote schaal geteeld, maar in Nederland pas sinds 1950 op grote schaal geteeld. Ongelooflijk rijk aan vitamine C en vooral de rode paprika heeft een hoog caroteengehalte. Ook vitamine E en P komen er in voor. (Vitamine P regelt de bloeddruk).

PREI: (*breedloof / brei*)

was al bekend bij de farao's in Egypte en dan als sla bij gesmoord vlees. Vitamine C, B1 en caroteen.

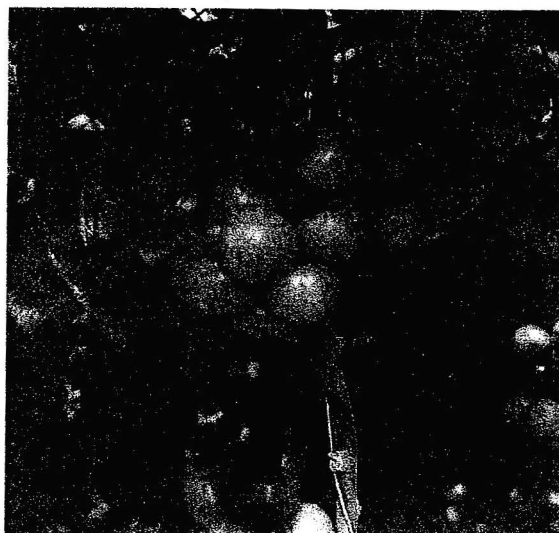
RADIJS: (*radies*)

kwam 2000 jaar geleden al in Egypte voor. Hoog ijzergehalte en vitamine C.

In de Japanse keuken als een soort specerij gebruikt.

RAMMENAS:

familie van de radijs en dezelfde Latijnse naam. Komt uit Vóór-Azië en als onkruid hier terecht gekomen via de Romeinen. Als antihoestmiddel: gezoet rammenassap. Pittige smaak, eetlustopwekkend en goed voor de spijsvertering. Werkt galafdrijvend.

Tomaten

SPRUITEN: (*sjprütjes / knöpges*)

zijn de okselknoppen van de onderste bladeren van een 60-80 cm. hoge plant, eigenlijk lilliput groene kooltjes. Oogsttijd van oktober tot april. Bevat vitamine B en C, caroteen en fosfor.

TUINKERS:

uit het Nabije Oosten, éénjarig plantje met een speciale pittige en iets op mosterd lijkende smaak.

WATERKERS:

in België en Frankrijk heel populair en veel gebruikt als decoratie bij vlees en gevogelte en als salade.

VENKEL:

dankt zijn naam aan de Romeinen want de geur van venkel doet sterk denken aan vers hooi. (Latijn: *foenum*)

Zowel de knollen als het blad kunnen gebruikt worden. De smaak is anijs achtig.

Zaden van de plant worden ook verwerkt in dranken als anisette en chartreuse.

WORTELEN: (*moere*)

al in de Griekse en Romeinse tijd bekend en in de Middeleeuwen in Europa ingeburgerd. Er zijn drie soorten: bospeen, waspeen en winterwortel. Bevatten caroteen dat wordt omgezet in vitamine A..

WITLOF: (*wiesloof*)

In het midden van de eerste eeuw wordt witlof al als een smakelijke groente beschreven. Vroeger veel uit België geïmporteerd, vandaar de naam Brussels Lof. De wortels worden ingekuild en lopen dan uit door verwarming.

SCHORSENEREN:

In de 16^e eeuw al in Italië vermeld. Op zandgrond verbouwd en ook wel winterasperge genoemd.

UIEN: (*ullig*)

afkomstig van de Perzische Hoogvlakte en reeds tijdens de oudste Egyptische dynastie van 3400 v.C. gecultiveerd. Veel vitamine C. Sjalotten zijn kleiner dan de gewone ui maar groter dan het zilveruitje. Lente-uitjes of sla-uitjes zijn variëteiten van de gewone ui. Zilveruitjes worden in de eerste plaats gebruikt om in te leggen.

RABARBER:

Een bastaardvorm van een plant die al eeuwen en eeuwen in Siberië in het wild groeit. Van daaruit 2700 jaar v.C. naar China, niet als groente maar als medicijn. De wortelstok van de rabarber bevat een bittere stof - anthrachinon - een laxeermiddel. In 1750 in ons land als een curiositeit te zien in de Hortus te Leiden. De bladeren zijn giftig, omdat ze zuringzuur bevatten.

Oma's raad: "e sjtuk kniet mit-kaoche, numt 't zoer voet !"

Moere

KOMKOMMER:

uit Zuid- Azië. In India gecultiveerd en vandaar naar het westen. In de 16^e eeuw in onze streken bekend.

AUGURKEN: (*jorksijere*)

Augurken behoren tot de komkommerfamilie.

COURGETTE:

Behoort ook tot de komkommerfamilie. Op ruime schaal in de landen rond de Middellandse Zee geteeld.

Worden niet rauw gegeten.

Het conserveren/bewaren van voedingsmiddelen door hittesterilisatie en luchtdicht afsluiten is een uitvinding van de Fransman Nicolaas Appert in 1795.

In 1812 kwam de eerste conservenfabriek in Frankrijk, aanvankelijk uitsluitend alleen in glas.

In 1810 werd in Engeland een patent verleend aan de Brit Peter Durand, die er in geslaagd was het breekbare en dure glas te vervangen door blik

In 1823 bracht de Amerikaan Thomas Kensett een vervolmaakt blik op de markt dat geschikt was voor alle soorten voedsel.

In Nederland kregen we de eerste conservenfabriek in 1860 te Leiden.

ACTIVITEITENPROGRAMMA

VOOR HET EERSTE HALFJAAR VAN 2003

- Dinsdag 14 jan. 20.00 uur: *Kloosters in de Kulturkampf*
dialezing door Frau dr. R. Dickmann uit Heinsberg
(onder voorbehoud)
- Dinsdag 11 feb. 20.00 uur: *Mosa Nostra - Onze Maas.*
dialezing door drs. Wim Dijkstra uit Maastricht
- Vrijdag 21 mrt. 20.00 uur *DIALECTAVOND*
Sectie Dialect.
- Vrijdag 18 apr. 20.00 uur *Wegkruisenwandeling door Bocholtz.*
Sectie Wegkruisen.
- Zaterdag 17 mei *Excursie naar Limbourg en Eupen*
onder leiding van dhr. Alfred Bertha uit Hergenrath
- Dinsdag 17 juni 20.00 uur *Lezing*
onderwerp nog niet bekend.

De redactie van "De Bongard"
en het Bestuur wenst U

een Gezegend Kerstfeest

een Feestelijk Uiteinde

en een Gezond en Voorspoedig 2003

INHOUD JAARGANG 14

Nr.	Pag	Titel	Auteur
1	1	Inhoudsopgave	
	2	In Memoriam Jo Bemelmans	
	3	Van de redactie.	
	3	Activiteitenprogramma.	
	4	Kroniek en genealogie van het geslacht Rhoen.(1)	H.N.J.J. van Wersch
	12	De Vaaste	T. Schleck-Lommen
	13	Een vergeten wegkruis.	P.H.J. Janssen
	15	Sectie Techniek vraagt.	A.Hamers / R.Scholl
16	Zoekplaatje.		
2	17	Inhoudsopgave.	
	18	Kroniek en genealogie van het geslacht Rhoen.(2)	H.N.J.J. van Wersch
	28	Activiteitenprogramma.	
	29	Blomme	W. Strolenberg
	30	Het grensstation Simpelveld.	M. Dreuw
	37	Zoekplaatje.	
3	38	Inhoudsopgave.	
	39	Kroniek en genealogie van het geslacht Rhoen. (3)	H.N.J.J. van Wersch
	45	“ 't Heem”.	M. Vleugels †
	46	Ter herdenking.	M.J. Horbach
	47	Impressie van een excursie.	A. Hamers.
	49	Zes gemeentehuizen in Simpelveld / Bocholtz/	M.H. Klinkers.
	53	Activiteitenprogramma.	
	54	Zoekplaatje.	
4	55	Inhoudsopgave.	
	56	Kroniek en genealogie van het geslacht Rhoen. (4)	H.N.J.J. van Wersch
	62	Een oud kasboek.	R. Scholl.
	67	Wa tmingt uur?	J. Lenzen.
	68	Wetjes over groenten.	M.H. Klinkers
	74	Activiteitenprogramma.	
	75	Inhoud jaargang 14.	